

[horyzont dzieła]

***Mademoiselle Circe i jej trupa.***  
**Przybliżenia**

## 1. Reprodukcje reprodukcji



1. Pierwsza „reprodukcja reprodukcji” jednej z grafik Schulza *Mademoiselle Circe i jej trupa* z *Xięgi Bałwochwalczej*, zamieszczonej w wydaniu francuskim (B. Schulz, *Le Livre idolâtre*, préface de S. Fauchereau, postface de W. Chmurzyński, Calligrammes, Quimper 1983). Wydanie to, które było światową premierą dzieła, wykorzystywało fotograficzne reprodukcje pochodzące ze zbiorów Muzeum Sztuki w Łodzi, lecz przedstawiające grafiki ze zbiorów Muzeum Narodowego w Warszawie (por. il. 12). Autorzy plastycznego opracowania książki zbyt ciasno skadrowali prace graficzne Schulza, niepotrzebnie dodali czarne ramki, których nie ma w oryginale, i nałożyli na całość żółtą, martwą apłę. Ale i tak w tamtej epoce była to chyba najwierniejsza oryginałowi reprezentacja *Xięgi Bałwochwalczej*.



2. Wstęp Serge'a Fauchereau do francuskiej edycji z 1983 roku ukazał się wkrótce potem w przekładzie Jerzego Lisowskiego w „Twórczości” (1985, nr 7/8). Obok tekstu zamieszczono najpełniejszą w owym czasie prezentację *Xięgi Bałwochwalczej* (zawierającą trzy grafiki więcej niż wydanie francuskie). Reprodukowana powyżej według tego wydania reprodukcja *Mademoiselle Circe i jej trupa* jest świadectwem niskiego poziomu poligrafii polskiej w latach osiemdziesiątych. Kadrowanie jest jeszcze ciaśniejsze niż w edycji francuskiej, widoczny punkt rastrowy (w efekcie zatarcie wyrazistości kreski Schulza i precyzji całego rysunku), spłaszczenie rozpiętości tonalnej – w efekcie „szara” reprodukcja.



3. Jako osobna książka *Xięga Bałwochwacza* ukazała się w Polsce tylko raz, w 1988 roku, wydana w kilku wersjach językowych przez Wydawnictwo Interpress z Warszawy. Przygotował ją do druku i słowem wstępnym opatrzył Jerzy Ficowski. Reprodukcje do książki wykonane zostały przez Redakcję Fotoserwisu PAI. Ich podstawą były – podobnie jak w wydaniu francuskim – egzemplarze *cliché-verre*'ów znajdujące się w zbiorach Muzeum Narodowego w Warszawie (por. il. 12). Grafika *Mademoiselle Circe i jej trupa*, zreprodukowana w tym wydaniu, w niewielkim stopniu przypominała oryginał. Nie miała część rysunku Schulza zniknęła pod czarnymi plamami, które w oryginalnej fotograficznej odbitce są srebrno-niebieskimi miejscami wytrącania się cząsteczek srebra. Przesunięcie kolorowego oryginału odbitki w czarno-biały rejestr spowodowało, że w druku ta grafika o subtelnym rysunku stała się bardziej „ekspresjonistyczna” – kontrastowa i dekoracyjna.

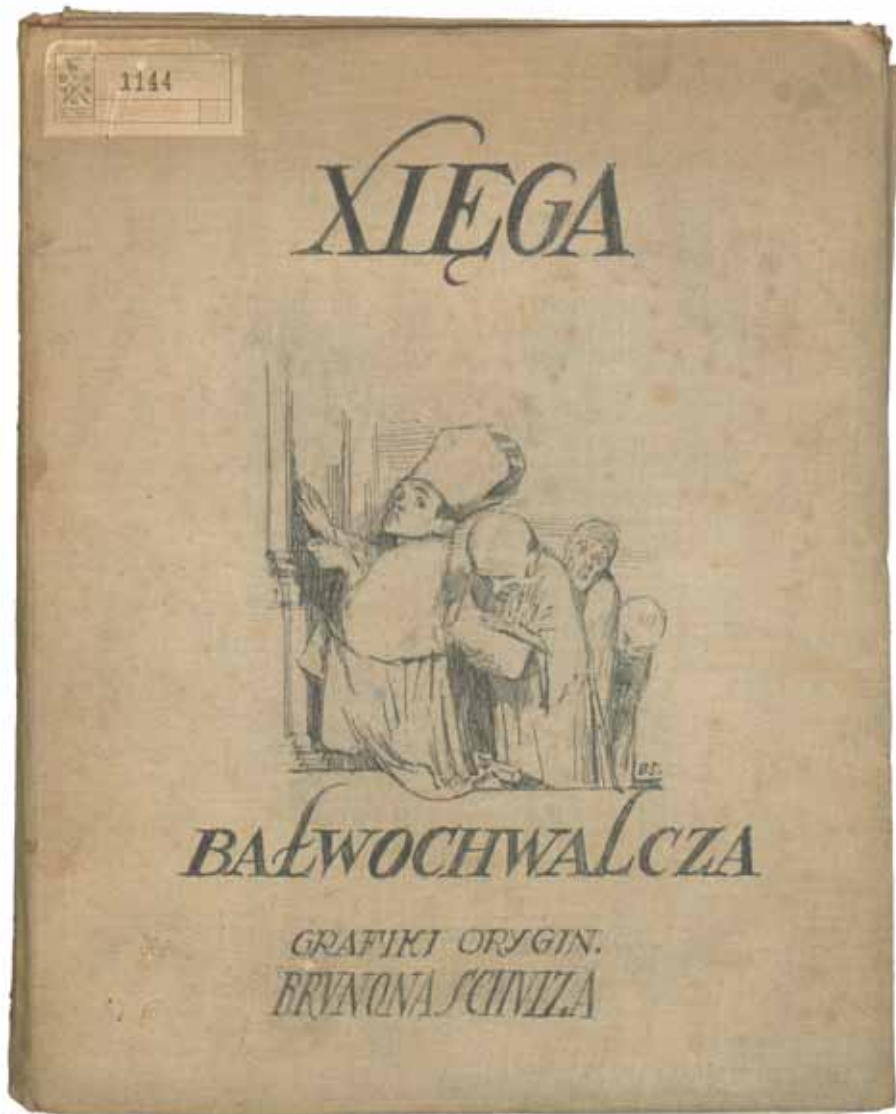


4. Znacznie lepsze reprodukcje znalazły się w fundamentalnym katalogu *Bruno Schulz 1892–1942. Rysunki i archiwalia ze zbiorów Muzeum Literatury im. Adama Mickiewicza w Warszawie* (układ całości i tekst W. Chmurzyński, Muzeum Literatury im. Adama Mickiewicza, Warszawa 1992), wydanym z okazji wielkiej wystawy retrospektywnej *Bruno Schulz. Ad memoriam*. Część reprodukcji, choć nie były drukowane w kolorze i zmieniały skalę, dawała dość wierne podobizny oryginałów.

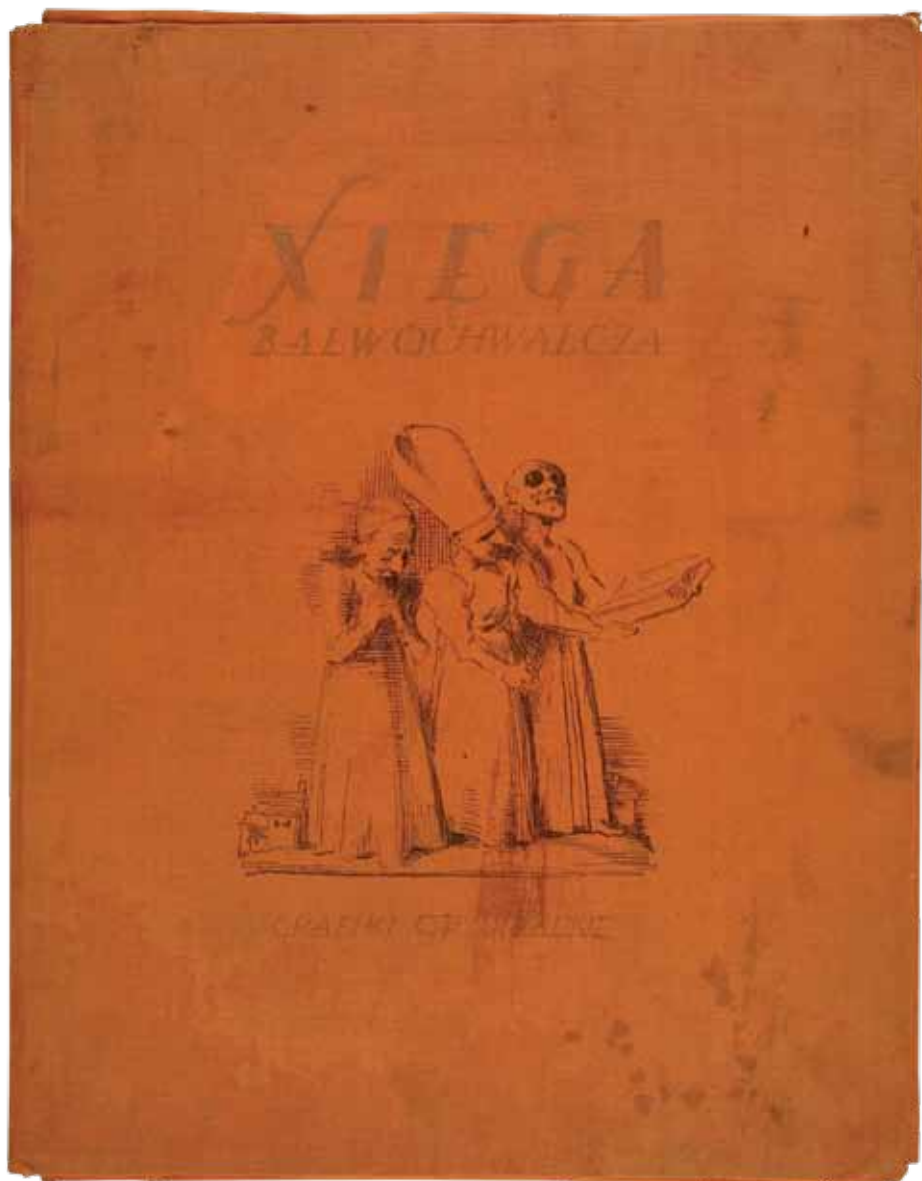


5. Reprodukacja grafiki *Mademoiselle Circe i jej trupa*, która znalazła się katalogu „objazdowej” (Warszawa–Wrocław–Gdańsk) wystawy *Bruno Schulz. Republika marzeń* (2003), przedstawiała jeden z egzemplarzy znajdujących się w zbiorach Muzeum Literatury (inw. ML. Bibl. 14606/5). Autorzy katalogu nieznacznie skadrowali oryginał, powiększyli go o kilkadziesiąt procent i dodali błękitny poddruk. Ten rodzaj niewierności reprodukcji wobec oryginału pozwalał jednak na to, by uchwycić układ linii znaczących.

## 2. Teki



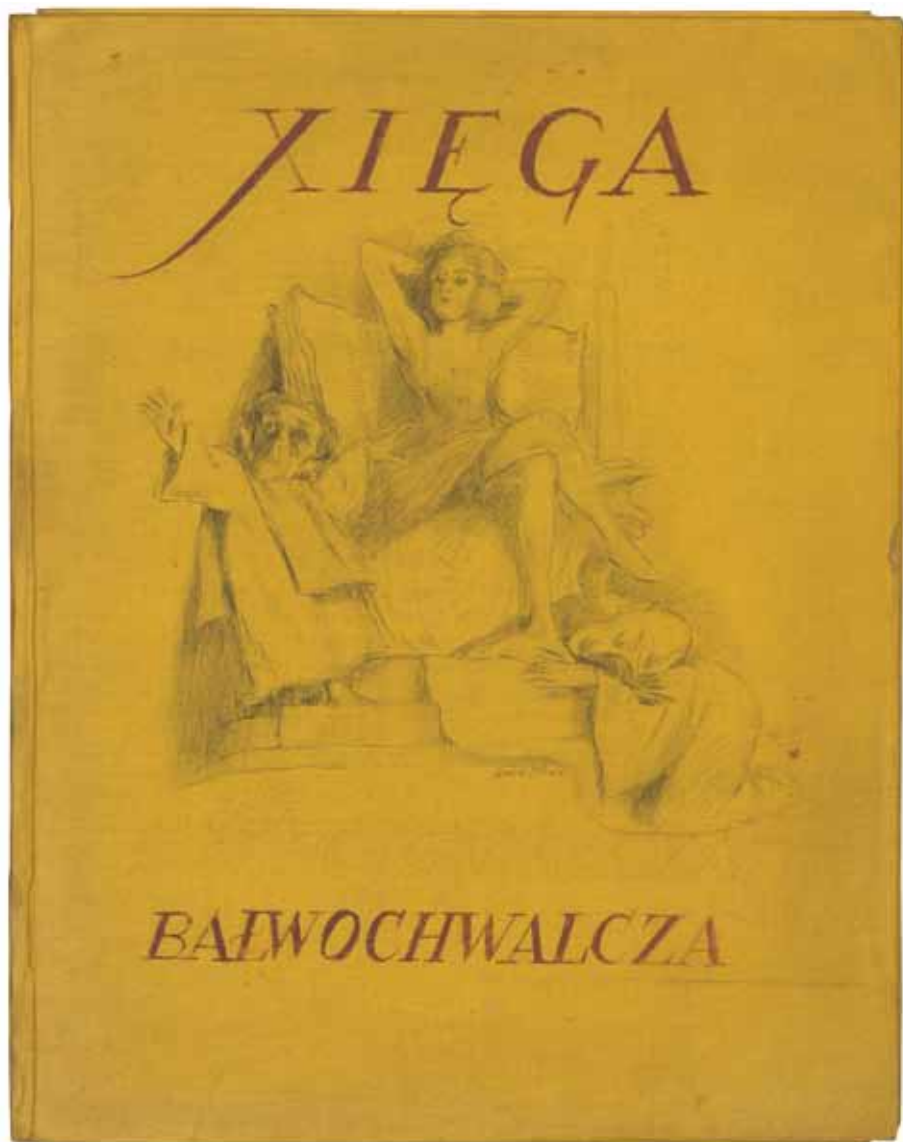
6. Teka z rysunkiem korowodu postaci i autoportretem artysty w mitrze na głowie. W zbiorach Biblioteki Jagiellońskiej (inw. BJ 1144/131/Album 3).



7. Teka porte-folio z trójpostaciową sceną. Pośrodku autoportret w mitrze, z lewej – postać modlącej się kobiety, z prawej – mężczyzna z otwartą księgą w rękach. W zbiorach Muzeum Narodowego w Krakowie (inw. MNK III ryc. 7464).

8. Wykonana przez Schulza na początku lat dwudziestych XX wieku teka porte-folio z rysunkiem kobiety na tronie, autowizerunkiem z rozpostartymi ramionami i postacią całującą stopy kobiety (na stronie czwartej teki kolejny autoportret pisarza). Teką znajduje się w zbiorach Muzeum Narodowego w Warszawie (inw. MNW Gr. W. 6008/1).





### 3. Różnice i tożsamość



9. Różnice wtórnych cech odbitek grafiki Schulza *Mademoiselle Circe i jej trupa* pozwalają ustalić względną chronologię ich powstawania. Wystarczy w tym celu wybrać niewielki fragment odbitki (na przykład lewy dolny róg) i uszeregować poszczególne egzemplarze według stopnia zniszczenia negatywu. Dzięki tej metodzie można uznać, że najwcześniejsza odbitka znajduje się w zbiorach Lwowskiej Galerii Sztuki (il. 11) – kolejne zaś w Muzeum Narodowym w Warszawie (il. 12), Bibliotece Jagiellońskiej (il. 13) i Muzeum Literatury (il. 14 i 15).



10. Przedstawione dalej odbitki nie pokazują kolejnych faz pracy Schulza nad grafiką *Mademoiselle Circe i jej trupa*. Raz przygotowana szklana płyta negatywowa nie była już później przez artystę przetwarzana. Różnice pomiędzy odbitkami wynikają wyłącznie ze stopnia jej zniszczenia (zużycia). Przekonuje o tym uważna obserwacja układu znaczących linii grafiki – na przykład twarzy centralnej postaci.

#### 4. Warianty



skala 80%

11. *Mademoiselle Circe i jej trupa*, 1920–1922, *cliché-verre*, 120 × 164 mm, Lwowska Galeria Sztuki (P-V-2001 KB-15452).



skala 80%

12. *Mademoiselle Circe i jej trupa*, 1920–1921, 121 × 167 mm, w opisie muzealnym jako „heliografia”, Muzeum Narodowe w Warszawie (inw. MNW Gr. W. 6007/11).



skala 80%

13. *Mademoiselle Circe i jej trupa*, 1920–1922, *cliché-verre*, 120 × 165 mm, Biblioteka Jagiellońska, Kraków (inw. 1144 III Albumy).



skala 80%

14. *Cyrk*, 1920–1922, *cliché-verre*, 115 × 162 mm, sygnowana ołówkiem na podkładzie z papieru czerpanego u dołu z lewej: „Cyrk”, z prawej: „Bruno Schulz”; z teki подарowanej Zofii Nałkowskiej w 1947, w Muzeum Literatury od 1963 – dar spadkobierców Zofii Nałkowskiej (inw. ML. Bibl. II 14606\_05).



skala 80%

15. *Mademoiselle Circe i jej trupa*, 1920–1922, *cliché-verre*, 115 × 160 mm, Muzeum Literatury w Warszawie (ML. inw. E.905-16).